

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نپاشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

آندری آرشیف (Andrey Areshyev)

برگردان از: ا. م. شیری

۲۰ اگست ۲۰۱۸

خزر وضعیت حقوقی کامل کسبت می‌کند

حضور نظامی خارجی در منطقه منتفی شد

۱۲ اگست، در روز نمادین "روز خزر"، در جریان دیدار رؤسای جمهور پنج کشور حوزه دریای خزر - آذربایجان، ایران، ترکمنستان، روسیه و قزاقستان در شهر آکتائو (سفید رود م.) قزاقستان تفاهنامه وضعیت حقوقی دریای خزر امضاء شد.

کار بر روی سند تعیین‌کننده وضعیت حقوقی بزرگترین پهنه آبی بسته جهان که هیچ پیوندی با آبهای آزاد ندارد، از سال ۱۹۹۶ آغاز شد. روند هماهنگ‌سازی تفاهنامه که امضای آن بارها به تعویق افتاد، به سختی طی شد. زیرا، اکتشافات معادن نفت و گاز در حوزه دریای خزر بعد از سال ۱۹۹۱ موجب بروز تناقضات زیادی، حتی تا حل مسأله از راه توسل به زور گردید (از جمله، بین آذربایجان و ترکمنستان، ایران و آذربایجان).

روسیه از همان ابتداء از این موضع حرکت کرد، که خزر حوزه آبی منحصر به فردی است که نه مشمول کنوانسیون حقوق دریائی سازمان ملل متحد می‌شود و نه موازین عملاً پذیرفته شده بین‌المللی، که آن را به عنوان دریاچه تعریف می‌کند. در ابتداء تقسیم‌بندی به بخش‌های ملی با مواضع مسکو به دلایل نظامی - سیاسی مطابقت نداشت. برای این که در این حالت، اصول کشتی‌رانی آزاد می‌توانست نقض شود، شرایط برای ورود کشتی‌های نظامی کشورهای خارجی به دریای خزر فراهم گردد، خسارات جدی به محیط زیست منطقه وارد آید. به اضافه این، طراحی "مخفیانه" تعدادی از "بخش‌های ملی" و اجرای پروژه‌های انرژی‌تیک، به ویژه با مشارکت کمپانی‌های بزرگ غربی، جست و جوی راه‌های مصالحه‌جویانه را ضروری ساخت.

در ماه مه سال ۲۰۰۳ توافقنامه‌ای در خصوص تعیین حدود بخش‌های مجاور بستر دریای خزر بین آذربایجان، روسیه و قزاقستان امضاء شد و در ماه دسمبر سال ۲۰۱۴ تفاهنامه مشابه بین قزاقستان و ترکمنستان امضاء گردید. نخستین اجلاس خزر در ماه اپریل ۲۰۰۲ در عشق‌آباد، جلسه دوم - ۱۶ اکتوبر سال ۲۰۰۷ در تهران (در آنجا خزر را "دریای صلح" اعلام نموده و متعهد شدند مسائل مورد اختلاف را از طریق مذاکره حل نمایند)، جلسه سوم - ۱۸ نومبر ۲۰۱۰ در باکو، چهارم، که به نقطه عطفی تبدیل گردید، ۲۹ سپتمبر ۲۰۱۴ در آستارخان برگزار شد. در جریان این دیدارها مقامات کشورهای حوزه خزر "در مورد حق حاکمیت ملی هر یک از طرفین بر حریم ساحلی دریا تا ۱۵ مایل دریائی

و حق ویژه هر یک بر استخراج منابع آبیستی در محدوده ۱۰ مایل دریائی مجاور" توافق کردند. بر مبنای این توافق، آبهای بعد از این ۲۵ مایل دریائی "منطقه آبی مشترک" محسوب می‌شود. اما سهمیه ماهی‌گیری همواره باید تنظیم و با شرکاء هماهنگ گردد.

با این وجود، پس از این هم اختلافات به جای خود باقی ماند. کفایت یادآوری شود، که در دیدار ششم وزاری خارجه کشورهای حوزه خزر (جولای سال ۲۰۱۶) در مورد برگزاری اجلاس کشورهای ساحلی خزر در سال ۲۰۱۷ تصمیم گرفته شد، اما آن جلسه در سال ۲۰۱۸ تشکیل گردید. علت تعویق، اصول حل نشده تقسیم دریا و موضع تهران بود که بر سهم ۲۰ درصدی اصرار می‌ورزید. در مورد طرح نهائی تفاهمنامه در چهارچوب جلسه وزاری خارجه کشورهای حوزه خزر در اوایل ماه دسمبر سال ۲۰۱۷ در مسکو توافق حاصل شد.

کاملاً منطقی است، که قدرت‌های غیر منطقه‌ئی می‌کوشیدند تا از تناقضات بین پنج کشور ساحلی دریای خزر سوءاستفاده نمایند. برخی جمهوریها با امریکا و ناتو موافقتنامه امنیتی امضاء کردند... رشد علاقه‌مندی بسیاری از قدرت‌های غیرمنطقه‌ئی به خزر، از جمله چین، به احتمال درگیری در منطقه قوت بخشید.

در همین رابطه بند یک تفاهمنامه تعیین وضعیت حقوقی دریای خزر به عنوان "پهنه آب محصور در میان خشکی" از اهمیت جدی برخوردار است. اگر طرف‌ها بر سر این توافق می‌کردند، که خزر از نقطه نظر حقوقی دریا محسوب می‌شود، در این حالت، آن به انضمام آبهای سرزمینی به عرض کمتر از ۱۲ مایل دریائی، مناطق اقتصادی انحصاری کمتر از ۲۰۰ مایل و فلات قاره، مشمول کنوانسیون حقوق دریائی سازمان ملل متحد می‌گردید. و مسأله مهمتر این که بر اساس آن هر کشوری می‌توانست اختیار کامل برای ورود به خزر داشته باشد.

رئیس جمهور ایران حسن روحانی با ایجاد پایگاه‌های نظامی خارجی در خزر بشدت مخالفت کرد: "ایجاد هر گونه پایگاه نظامی، حضور ناوهای جنگی خارجی در خزر ممنوع است. باید گام جدی برداشته شود". علاوه بر این، کشورهای حوزه دریای خزر متعهد می‌شوند "سرزمین هیچ کشور ساحلی خزر نمی‌تواند برای تجاوز به کشور ثالث دیگر مورد بهره‌برداری قرار گیرد، این به معنای تثبیت امنیت دریای خزر و حفظ توازن تسلیحاتی با ثبات و ساخت‌وساز نظامی در حد معقول با احتساب منافع همه طرف‌ها در آن می‌باشد". **کایرات عبدالرحمانوف** وزیر خارجه قزاقستان نیز در این باره به صراحت اظهار داشت، هیچ پایگاه نظامی امریکائی در دریای خزر ایجاد نخواهد شد.

حدود آبهای داخلی، آبهای سرزمینی (به عرض حداکثر ۱۵ مایل دریائی)، منطقه ماهی‌گیری (در فاصله ۱۰ مایل دیگر، کشورها حق انحصاری برای ماهی‌گیری خواهند داشت) و منطقه آبی مشترک در سطح دریا تعیین می‌شود. به این ترتیب، از بخش اعظم سطح و منابع زیستی خزر به طور مشاع بهره‌برداری خواهد شد. بر اساس ماده ۸ تفاهمنامه، "تعیین حدود بستر و زیر دریای خزر به بخش‌ها، بر اساس توافق با کشور همجوار و کشور واقع در منطقه مقابل و بر مبنای اصول پذیرفته شده جمعی و معیارهای حقوق بین‌المللی به منظور تحقق حق حاکمیت مستقل بر منابع زیر دریا و سایر فعالیت‌های اقتصادی قانونی مرتبط با اکتشاف منابع بستر و زیر دریا انجام خواهد گرفت".

تدوین توافقنامه‌های خاص و روش اجرای آنها به گروه کارشناسی تحت مدیریت وزارتخانه‌های خارجه (در سطح معاونان وزاری خارجه) سپرده می‌شود. می‌توان تصور نمود، که قدرت‌های علاقه‌مند به بی‌ثباتی خاورمیانه و نزدیک، از تلاشهای خود برای خرابکاری پنهان در تحقق مفاد تفاهمنامه با تبدیل خزر به "دریای مشکل" دست نمی‌کشند. منطقه خزر و سرزمین‌های همجوار آن -قفقاز و آسیای میانه همچنان به مثابه عرصه تناقضات بسیار و بالقوه خطرناک قومی باقی می‌ماند. واضح است، طرف‌ها هنوز راه زیادی برای تقویت تعامل و گسترش فضای اعتماد متقابل در پیش دارند. جالب این که، رئیس جمهور قزاقستان نورسلطان نازربایف پیشنهاد کرد که به منظور اعتمادسازی در عرصه

فعالیت‌های نظامی در دریای خزر قرارداد جداگانه منعقد شود. رئیس‌جمهور ایران حسن روحانی نیز ضرورت عقد توافقنامه در زمینه تقسیم بستر دریای خزر را مورد تأکید قرار داد.

امضای چند توافقنامه دیگر در جلسه آکتانو که به گفته نظر بیاف "به روابط ما در عرصه‌های بازرگانی، اقتصادی، حمل و نقل و امنیتی به طور محسوسی تحرک می‌بخشد"، به تقویت بیشتر همکاری در دریای خزر می‌انجامد. مجمع اقتصادی خزر در قالب ویژه تشکیل می‌شود، جلسه سالانه آن به نوبت در یکی از کشورهای ساحلی برگزار خواهد شد (قرار است جلسه نخست در سال ۲۰۱۹ در ترکمنستان برگزار شود). "به طور قطع کشورهای حوزه خزر به مسائل تأمین امنیت، مقابله با چالش‌ها و خطرات فعلی اهمیت زیادی قائلند. لازم به توجه است، که خزر در نزدیکی مرکز تشنجات و منطقه فعالیت تروریست‌های بین‌المللی واقع است. رئیس‌جمهور روسیه ولادیمیر پوتین پس از امضای اسناد متذکر شد: بدین سبب، کشورهای ما به تقویت همکاری متقابل خدمات ویژه و ادارات مرزبانی و همچنین فعال‌سازی هماهنگی سیاست‌های خارجی مایل هستند.

بنا به سخنان گریگوری کراسین معاون وزیر خارجه روسیه، "سخن از امضای سندی می‌رود که در مبنای نظام همکاری متقابل در دریای خزر قرار گرفته است. حاصل آن، مزایای برابر برای همه کشورهای شرکت‌کننده خواهد بود. تفاهنامه نه تنها موجب تقویت اعتماد بین آنها و امنیت در خزر به طور کلی، حتی باعث رشد همکاری اقتصادی، جذابیت سرمایه‌گذاری و توان رقابتی "گروه پنج" خزر، تحقق پروژه‌های مشترک در راستای تسریع توسعه و کشف کامل توانایی‌ها در پشرفته‌ترین عرصه‌ها خواهد گردید. افزایش قابل پیش‌بینی بودن و کاهش مخاطرات مختلف در یکی از مهمترین مناطق اوراسیا برای همه سودمند است".

با این حال، علاقه مندی به امنیت ملی روسیه به طور کامل در نظر گرفته شده است: "وضعیت حقوقی مورد توافق، توسعه آزاد ناوگان دریائی، شنا و اقدامات ناوهای جنگی روسیه در قلمرو آبهای مشترک را تضمین می‌کند. قواعد حضور امن کشتی‌ها در منطقه ساحلی و در مناطق فعالیت شدید اقتصادی تنظیم می‌شود". اتمام ساخت بندر عمیق جدید در شهر ساحلی کاسپیسک داغستان برای پذیرش کشتی‌های سنگین‌بار تا سال ۲۰۲۵ برنامه‌ریزی شده؛ پایگاه اصلی نیروی دریائی خزر از آستاراخان نیز به آنجا انتقال خواهد یافت.

به موازات تأکید بر اهمیت اجلاس خزر در آکتانو، لازم به ذکر است، که برخی قالب‌های مشابه اعلام شده چندجانبه در آنجا در گذشته مورد بحث قرار گرفته بود، اما بعدها به دست فراموشی سپرده شد. مثلاً، در سال ۲۰۰۸ در کنفرانس اقتصادی بین کشورهای حوزه دریای خزر در خصوص ایجاد سازمان همکاری اقتصادی خزر تصمیم اتخاذ گردید، که در چهارچوب آن توسعه همکاری در عرصه حمل و نقل، انرژی، بازرگانی، محیط زیست و همچنین، گشایش مراکز تحقیقاتی و بانک مشترک به منظور حمایت مالی از برنامه‌های منطقه‌ای پیش‌بینی شده بود. جای امیدواری است که حل و فصل وضعیت حقوقی خزر موجبات همکاری‌های چندجانبه کشورهای ساحلی را نه در حرف، بلکه، در عمل فراهم سازد.

<https://www.fondsk.ru/news/2018/08/13/kaspiy-obretaet-polnocennyj-pravovoj-status-46608.html>

۲۸ مرداد - اسد ۱۳۹۷